

Фразеологията в служба на журналистиката

Павел Крейчи, Бърно

Summary:

It is not easy to define the new idiom. But there are some criteria, although they are not perfect. It is not possible to proclaim for sure that a certain idiom is brand new. We accept as a time boundary year 1990. This boundary is not anything artificial – the changes in society brought some changes also in journalistic work. This approach has also disadvantages – it can be applied only for post-communist countries. It is also difficult to prove that a certain idiom did not exist before 1990. It is obvious that the new idiom can not be registered in any dictionary of phraseology published before the mentioned time boundary. The easiest way to define that a certain idiom is new, is when we find the motivation in a certain event (in the sphere of politics, society, culture, nature and so on) that happened after 1990. The disadvantage of this criterion is that we can apply it only to a certain number of idioms. In our study we present and comment three idioms from journalistic analytical texts and we suppose that we can call them „new ones“ – *žlutá/červená karta* / *жълт/червен картон*, *подреждам/оправям/въвеждам ред в къщата си, пиша си домашното*.

Коментарите на актуалните обществени и политически събития по своя характер спадат към групата на т. нар. анализаторски или аналитично-коментаторски текстове. Освен информативната им функция за тях е типична много силната функция на убеждаване (която при някои коментари дори излиза доста отчетливо на преден план), което разбира се е във връзка със засиленото субективно участие на автора на текста върху изграждането на крайната му форма (Йосифова – Илиева, 2002, 70). Мнението, позицията на журналиста-коментатор, субективната преценка, стремежът да се спечели анонимният читател на негова страна – всичко това представлява част от изследваните от нас журналистически текстове със силно изразен субективен характер и те, логично, често се отличават с голяма степен експресивност. Тя се постига с различни езикови средства като напр. метафори, алегии, персонификации, сравнения и т. н. Едно от тези средства са и фразеологизмите. За областта на публицистичните текстове е характерна употребата на вече устойчиви, автоматизирани фразеологични съчетания, но нерядко се среща и със създаването на нови фразеологизми. Нашата цел е да представим пред уважаемата публика три примера за фразеологизми, които добре отразяват отношенията между журналисти и политици.

I. жълт/червен картон; *žlutá/červená karta*

1. /Заглавие/ – **Жълтият картон** на Брюксел вече е в България (Тр 11.06.05);
2. София получи „**жълтия картон**“ от Брюксел (Тр 11.06.05);
3. /Зг./ – Евроексперти потвърдиха **жълтия картон** на Рен (Тр 02.07.05);

4. ... документът, станал известен като „**жълтия картон**“ на Оли Рен, еврокомисаря по разширяването (Tr 02.07.05);
5. /Зг./ – Грешен превод спасил Букурещ от „**жълт картон**“ на Евросъюза (Сг 17.07.06);
6. Неточен превод е сред причините Румъния да избегне „**жълт картон**“ в политическата област в доклада на Еврокомисията от май т.г., писа вчера в „Котидианул“ (Сг 17.07.06);
7. /Зг./ – Šimonovský: Největším neúspěchem je **žlutá karta** od EU (EL 31.12.03);
8. Za největší neúspěch letošní práce ministerstva dopravy považuje šéf tohoto resortu Milan Šimonovský **žlutou kartu**, kterou české dopravě dala v poslední hodnotící zprávě Evropská komise (EK). (EL 31.12.03);
9. /Зг./ – Jan Zahradil: **Žlutá karta** nestačí (ZN 13.01.05);
10. Ale národní parlamenty budou mít přece k dispozici takzvanou **žlutou kartu**. Můžou jí vytáhnout, kdykoliv budou mít pocit, že se nahoře rozhoduje něco, co náleží jim... (ZN 13.01.05);
11. Jako člen Konventu, který koncipoval návrh euroústavy, jsem stál u zrodu tohoto instrumentu. My jsme původně navrhovali **červenou kartu**, kdy národní parlament mohl dotyčnou záležitost úplně zablokovat. **Žlutou kartou** všechno může jen pozdržet. Kvůli tomu, že se **červená karta** do návrhu nakonec nedostala, jsem text v Konventu nepodepsal. (ZN 13.01.05);
12. /Зг./ – Praha chce v EU rozdávat **červené karty**. Němci řekli ne (Ak 10.05.07);
13. V boji o euroústavu vyvstal kancléřce Angele Merkelové další problém. Česko, Polsko a Nizozemsko chtějí totiž v EU rozdávat „**červené karty**“. Berlín je ale proti. (Ak 10.05.07);
14. „Třetí komora s **červenými kartami** pro národní parlamenty není předmětem jednání,“ citoval server Euobserver.com Georga Boomgaardena, státního tajemníka při ministerstvu zahraničí. (Ak 10.05.07);
15. Pomyslným sudím, který vytáhne **červenou**, by se staly právě národní parlamenty. (Ak 10.05.07);
16. /Зг./ – **Червен картон** заради „Тракия“ (www.podpiski.org – препечатано от вестник „Стандарт“, без датация);
17. Затова ще настоявам Еврокомисията да покаже **червен картон** за членството на България, заяви Елс де Гроен (www.podpiski.org – препечатано от вестник „Стандарт“, без датация);
18. /Зг./ – Showing **the red card** to forced prostitution (www.europarl.europa.eu 01.03.06);
19. Podle Breyerové dá přijetím rezoluce Parlament najevo, že „nezákonný obchod se ženami se musí potírat mnohem komplexněji. ... EU musí tomuto prosperujícímu a lukrativnímu nezákonnému obchodu ukázat **červenou kartu!**“. (www.europarl.europa.eu 07.03.06);
20. /Зг./ – **Žlutá karta** zelené ministryni (MB 17.09.07);
21. Ministryni školství Kuchtové hrozí, že se bude muset vrátit zpět do Jižních Čech a znovu žít z dotací od rakouských odpůrců Temelína, protože dostala **žlutou kartu** i od stranického šéfa Bursíka. (MB 17.09.07);
22. /Зг./ – **Žlutá karta** od Bursíka není fér, brání se Kuchtová (iDNES 17.09.07);
23. V neděli vám vystavil „**žlutou kartu**“ i váš partajní šéf Martin Bursík. De facto se tak přidal k vašim kritikům. Jak tuhle „**žlutou**“ vnímáte? (iDNES 17.09.07);
24. Obdržela jste **žlutou kartu**. Komu ji na ministerstvu vystavíte vy? (iDNES 17.09.07);
25. /Зг./ – Пřejmenším žlutá karta pro Krause a Čtvrtníčka (Rf 26.09.06);
26. Proti většině produkcí pánů Krause a Čtvrtníčka nic nemám, spíše naopak. Často mi připadají opravdu vtipné a originální. Leč v těchto dnech to neplatí a oba si zaslouží пřejmenším dobře viditelnou žlutou kartu. Za fauly, kterých se dopustili takřkajíc na fotbalovém hřišti. (Rf 26.09.06);

27. /Зг./ – Bude finančnímu leasingu udělena **červená karta**? (HN 07.06.07);
28. Очевидно, докато **червеният картон** е в ръцете на Доган, страната ще се управлява от малцинството (Тр 04.12.03);
29. Могат ли някакви си 25 милиона лева в държавния бюджет да смразят НДСВ и ДПС така, че Доган да вдигне **червен картон** на царската власт? (Тр 08.12.03);
30. НДСВ посегна свенливо на парите за фонд „Земеделие“ и „Тютюн“, с което спаси готвения от ДПС **червен картон** за правителството (Тр 11.12.03);

Посочените фразеологизми са от областта на спорта, конкретно футбола. Техният преносен (фразеологичен) смисъл произхожда от примарния смисъл: *жълт картон* означава „предупреждение“, *червен картон* „стоп“. Фразеологизира се цялата синтагма, която благодарение на много обобщеното значение има широк потенциал за по-нататъшна употреба.

Фразеологизмът *žlutá karta / жълт картон* се среща в ексцерпирания материал в три контекста:

1. като **предупреждение** на Европейския съюз или на нейните представители към представители на българската, съответно чешката държава (примери 1 до 11, 6 български и 5 чешки),

2. като **предупреждение** на председателя на Зелената партия в Чехия Мартин Бурсик към министъра на образованието Дана Кухтова (с използване на игра на думи с наименования на цветовете в заглавието – *Žlutá karta zelené ministryni*) (примери 20 до 24) и

3. като **проявление на несъгласие** с продукцията на актьорите Ян Краус и Петър Четвъртничек (примери 25 и 26).

Фразеологизма *červená karta / червен картон* отбелязахме

1. като **несъгласие** на Европейския съюз или на нейните представители с определени крачки на българското, съответно чешкото правителство (примери 11 до 17, 2 български и 6 чешки),

2. като **стремеж** на Европейския съюз да спре търговията с жени (пример 19; инспирацията от английски език е демонстрирана в пример 18),

3. като **несъгласие**, изразено от председателя на ДПС Ахмед Доган към управляващото тогава НДСВ (примери 28 до 30) и

4. като **отблъскване** от определен тип действия в рамките на чешката икономика (пример 27).

Заслужава си да се обърне внимание на контекста на употребата на фразеологизма *žlutá karta* в примери 25 и 26 – за разлика от другите контексти, в които е ясно значението „предупреждение“, тук авторът изразява нещо повече, някакво условно несъгласие, което е изразено с развит атрибут (*přinejmenším dobře viditelná žlutá karta*); това означава, че в посочените примери вече сме на път към значението на червен картон – забележете използването на думата *přinejmenším*, т. е. „най-малко“.

В четири български и три чешки примера авторите слагат фразеологизма в кавички. Слагането на кавички обаче не е последователно, а то дори и в рамките на един текст (т. е. от един автор). Предполагаме, че кавичките служат за еднозначна сигнализация на употребата на преносното значение, тъй като синтагмата е прекалено силно свързана с областта на спорта, т. е. не е още напълно навлязла като идиом, функциониращ извън спортен контекст.

II. пиша си домашното

1. В случая с акцизите единственият полезен ход е управляващите първи да заровят томаховката и бързо да си напишат домашното (Тр 01.12.03);
2. ... правителството вкара проекта за акцизите в Народното събрание, **без да си е написало докрай домашното** (Тр 01.12.03);
3. /Зг./ – Нова политика: Кой **забрави да си напише домашното** по ядрена енергетика? (komitata.blogspot.com 05.11.06);
(Контекстът: Пиша този материал в отговор на постинга на Александър Божков Епитафия за енергийната логика. Господин Божков, все пак имайте предвид, че не цялата публика яде домати с колците и все пак трябва наистина да се потрудите, за да вдъхвате доверие с тезите си.)
4. /Зг./ – Прокуратурата **готова с домашното за Вальо Топлото** (News.dir.bg 07.10.07);
(Контекстът: Прокуратурата е готова с претенциите на съда, които имаше по делото за „Топлофикация-София“.)
5. /Зг./ – Прокуратурата **е готова с „домашното“ за Вальо Топлото** (Нв 08.10.07);

Първият от посочените примери много добре илюстрира честия стремеж на журналистите да изобразят политическата или държавната дейност не само като игра в широкия смисъл на думата, а дори като алегория на детската игра, и по този начин още повече да маргинализират нейното значение и смисъл – посочените примери можем да тълкуваме като „край на игрите (на войници – виж напр. използването на фразеологизма *да заровят томаховката*), вече е време за важна работа (т. е. *да си напишат домашното*)“. Компонентът от областта на образованието (който е подсилен

със семантиката на традиционното и неизбежно задължение) еднозначно демонстрира отношението на автора на текста, който недвусмислено изразява чувството за надмощие, превъзходство на журналиста – „възрастния, учителя“ – над политика – „ученика“. Зад тази неравностойна позиция в отношението журналист спрямо политик виждаме стремеж журналистиката да заеме позицията на „куче-пазач“ на политиката в демократичното общество.

III. подреждам/оправям/въвеждам ред в къщата си

1. „**Подредете си къщата**, господа, пък после давайте акъл“, би могъл да каже българинът (Тр 15.12.03);
2. На този фон партиите **ще се стремят да подредят къщите си**, да привлекат бъдещите си партньори (Тр 11.12.03);
3. Новият шеф **започна без много шум да си подрежда „къщичката“** (Тр 19.11.03);
4. И Европа ще ни загърби. Поне **докато си оправим къщата** (Тр 01.07.05);
5. ... дотогава жълтите дано **да въведат ред в къщата си** (Тр 12.12.03).

В процеса на ексцерпиране на материала забелязахме сравнително честата употреба на фразеологизма *подреждам къщата си*. Както се вижда от примерите, този фразеологизъм допуска лексикални варианти благодарение на възможността за субституция на глаголната форма, в един от примерите дори имаме вербо-номинална конструкция *въвеждам ред*. Фразеологизмът не е отбелязан в никой от достъпните български фразеологични речници, така че предполагахме, че става дума за нов фразеологизъм, появил се в българския печат вероятно през деветдесетте години на миналия век, а то най-вероятно чрез калкиране на английския фразеологизъм *put one's own house in order*, чието значение отговаря на чешкото „*zamést si před vlastním prahem/domem*“ (да измета пред собствения си праг/дом) (виж SČFI-VS1, 1994, 705).

Ексерпирани дневници (вкл. електронски) и други извори:

Ак – Aktuálně.cz (www.aktualne.centrum.cz)

ЕФ – Eurofotbal (www.eurofotbal.cz)

ЕЛ – Ekolist (www.ekolist.cz)

HN – Hospodářské noviny (www.ihned.cz)

iDNES (iDNES.cz)

komitata.blogspot.com (http://komitata.blogspot.com/2006/11/blog-post_05.html)

MB – Moderní Brno (www.modernibrno.cz)

News.dir.bg (<http://dnes.dir.bg/2007/10/07/news2186474.html>)

Нв – Новинар (www.novinar.bg)

Rf – Reflex (www.reflex.cz)

Сг – Сера

Тр – Дневен Труд

ZN – Zlínské noviny (препечатано от <http://www.ods.cz/eu/prispevek.php?ID=709&page=34>)

www.europarl.europa.eu (http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/014-5869-067-03-10-902-20060307STO05868-2006-08-03-2006/default_cs.htm;

http://www.europarl.europa.eu/news/expert/background_page/014-5725-067-03-10-902-20060301BKG05724-08-03-2006-2006-false/default_cs.htm)

www.podpiski.org (<http://www.podpiski.org/?petitions:highwaytrakia:bruxellestrakia>)

Литература:

Йосифова – Илиева, 2002: ЙОСИФОВА, Рашка – ИЛИЕВА, Мария: *Стилистика. Теоретични бележки. Задачи и текстове за упражнения.* Фабер, Велико Търново, 2002.

SČFI-VS1/VS2, 1994: ČERMÁK, František – HRONEK, Jiří – MACHAČ, Jaroslav a kol.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné A–P, R–Ž.* Academia, Praha, 1994.